

central position in the professional training of students. In particular: possession of different forms of diagnosis: conversation, observation, questioning, testing, etc. sociometry, ownership of their technology, identify the level of student learning; combine diagnostics with educational material and educational work, to develop plans for academic year, semester, subject, class, complicate requirements and encourage progress considering trends in students; make quick changes in the course of the lesson, including diagnostic results, combine the current instruction and operational control of students; make individual approach to students; capture student interest them socially valuable new perspectives, stimulate and organize various forms of students; predict learning outcomes, difficulties and mistakes which students can meet, plan their work with the management of training activities of students and others.

ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ І СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ ВНЗ

УДК: 159.9:34

Павелко І.І.

У статті розкриті механізми та методи, які впливають на формування правосвідомості і правової активності студентів юридичних ВНЗ.

Ключові слова: правосвідомість, правова активність, механізми впливу, методи.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРАВОСОЗНАНИЯ СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ ЮРИДИЧЕСКИХ ВУЗ

В статье раскрыты механизмы и методы, которые оказывают влияние на формирование правосознания и правовой активности у студентов юридических ВУЗов.

Ключевые слова: правосознание, правовая активность, механизмы влияния, методы.

CREATING LEGAL CONSCIOUSNESS OF SOCIAL AND LEGAL ACTIVITY OF STUDENTS OF LAW SCHOOL

The article reveals the mechanisms and methods that help to promote justice and the right activity at law students.

Keywords: sense of justice, legal activity, mechanisms of action and methods.

Постановка проблеми. Актуальність звернення до проблеми формування правосвідомості і соціально-правової активності молоді зумовлена протиріччям між необхідністю формування активної позиції юнаків у соціально-політичних, економічних процесах суспільства та їх недостатньою правовою підготовленістю, нерозвиненістю правової свідомості. Тому на перший план висувається проблема пошуку засобів форм та методів виховної роботи щодо формування правосвідомості, підвищення правової культури юнаків.

Вважаємо, що освіта в навчальних закладах (школах та ВНЗ) не повинна зводитися виключно до передачі знань, а повинна виконувати функцію формування особистісних якостей в студентах, у тому числі – правосвідомості і правової активності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Одним з перших, хто серйозно займався проблемою правосвідомості був Л. Петражицький, який вважав, що норми права, їх обов'язковість і примусовість живуть у свідомості людей, тому право – явище психологічне. Г. Гегель підкреслював зовнішню примусовість права як зовнішнього засобу регулювання свободи людини.

В.М. Суботін, О.В. Філонов, Л.М. Князькова та І.Я. Тодоров розглядають правосвідомість як явище ідеальне, яке неможливо спостерігати безпосередньо. Воно являє собою сферу чи зону свідомості, що відбиває правову дійсність у формі юридичних знань та оцінного ставлення до права і практики його реалізації.

М.В. Цвік, О.В. Петришин та Л.В. Авраменко вважали, що є правова свідомість людини є однією з найважливіших складових свідомості.

До дослідження окремих проблем правосвідомості, як форми суспільної свідомості, яка відображає ставлення суб'єктів правовідносин до чинного права та інших правових явищ, зверталися сучасні вчені, зокрема, С. Алексєєв, В. Бегінін, Г. Клімова, М. Козюбра, В. Кудрявцев, В. Малахов, Л. Мамут, Н. Осипова, О. Скакун та ін. Різним аспектам правосвідомості присвятили свої дисертації А. Бова, В. Войтов.

О.Ф. Скакун розглядає правосвідомість як систему ідей, уявлень, емоцій і почуттів, що виражають ставлення особи, групи, суспільства до чинного, минулого і бажаного права, а також до діяльності, пов'язаної з правом.

В юридико-психологічному аспекті дану проблеми досліджували науковці С.С. Алексєєв, В.К. Андрієнко, А.Д. Бойков, В.І. Камінська, Л.М. Князьков, А.В. Міцкевич, А.В. Митькіна, І.Ф. Покровський, Д.А. Потопейко, А.Р. - Ратінов, І.Ф. Рябко, В.М. Литвинов, та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

Розвиток правосвідомості у майбутніх юристів раніше досліджувалося переважно в теоретичному плані, в нашому ж дослідженні мова буде йти про прикладних аспектах проблеми, зокрема, механізмах формування правосвідомості студентів-юристів.

Метою та завданнями нашої статті є розкриття суті механізмів впливу на формування правосвідомості студентів, які навчаються за спеціальністю «Правознавство».

Виклад основного матеріалу дослідження. Вищі навчальні заклади юридичного профілю покликані забезпечити підготовку висококваліфікованих фахівців, що не представляється можливим без створення сприятливих психолого-педагогічних і соціально-психологічних умов не тільки для формування професійно важливих якостей майбутніх юристів, а також особистісного розвитку кожного студента. Відомо, що успішна діяльність юристів заснована не тільки на застосуванні правових знань, а передбачає використання всіх здібностей особистості, у тому числі знань про людину як суб'єкта правовідносин. Ігнорування психологічної складової діяльності юристів може знижувати її ефективність.

Історія свідчить і підтверджує, що юридичний закон нічого не важить, якщо він знаходиться в руках людей соціально неповноцінних, аморальних, з низьким рівнем правосвідомості. Навіть найкращий закон може породжувати несправедливість, якщо він впроваджується в життя некомпетентними і духовно бідними людьми. Тому діяльність юриста пред'являє високі вимоги не тільки до професійної майстерності, а й до особистісних якостей юриста, які характеризуються, перш за все, через систему відносин «людина - право - людина».

Все це насамперед стосується правової свідомості, яка відбиває правову дійсність у формі юридичних знань та оцінного ставлення до права і практики його реалізації, соціально-правових установок і ціннісних орієнтацій, що регулюють поведінку (діяльність) людей у юридично значимих ситуаціях.

Особливо важливе значення має виховання правосвідомості людини, на усіх етапах розвитку особистості, коли вона активно формується. Перші елементи правової культури дитина набуває вже в ранньому віці. Вона отримує перші юридичні уявлення з казок, набуває в рольових іграх поняття про функції права і його представників і поступово формує, хоч і примітивну, дитячу, але власну картину правового життя. З віком, у міру розширення кола спілкування, ускладнення діяльності, відбувається інтенсивне збагачення і розвиток правосвідомості.

Перед новонародженою людиною величезний «магазин» досягнень людської цивілізації, і що він вибере з нього, зробивши своїм надбанням, такий він і буде, таким буде і його життя. Психологічна мета формування правосвідомості — це досягнення високої правової культури, що забезпечує правомірне поведінка. «Для того щоб жити в праві, — писав російський правознавець А.С. Алексєєв, — необхідно насамперед, щоб право жило в нас».

Значний, а часто й вирішальний, вплив на становлення особистості мають оточуючі у повсякденному житті люди та поточні події. Для формування високого рівня правової культури правовиховний вплив на дитину має бути постійним та організованим, в якому бере участь і сім'я, і школа, і навіть гуртки, які відвідує дитина [4].

Традиційно головним інститутом виховання є сім'я. Однак, сім'я може виступати в якості як позитивного, так і негативного фактора виховання. Позитивний вплив на особистість дитини полягає в тому, що ніхто, крім самих близьких для нього в сім'ї людей не відноситься до дитини краще, не любить його так і не піклується стільки про нього. І разом з тим ніякий інший соціальний інститут не може потенційно нанести стільки шкоди в вихованні дітей, скільки може зробити родина.

Родина повинна допомогти дитині сформувати особистісні установки, принципи та цінності, які базуються на усвідомленні норм права та позитивному їх ставленні, прийняття загальнолюдських цінностей, гуманному ставленні до оточуючого світу, освіченості та правової культури. На основі цього формується фундамент правосвідомості.

Як вже зазначалось, вплив сім'ї на дитину унікальний, а багато в чому й незамінний. В родині особистість формується в природних умовах, вихователі тут — найближчі й найдорожчі для дитини люди, з якими вона постійно спілкується і яким повністю довіряє. Батьки впливають на дітей передусім своєю особистістю. Однак, лише зразкові, працьовиті, духовно багаті, інте-

лектуально і культурно розвинені батьки мають вплив на дітей. Особисті якості батьків впливають на дітей не механічно, а через безпосереднє спілкування та спільну діяльність. Виховна функція сім'ї — це здійснення первинної, в тому числі й правової соціалізації дітей і виховання їх до досягнення соціальної зрілості [2].

Наступним важливим інститутом формування правосвідомості людини є школа. Основним її завданням є сприяння становленню особистості, здатної усвідомлювати процеси життєтворчості, готової до активної участі в них. Дитина повинна не лише набувати знань, але й оволодівати засобами пізнавальної та практичної діяльності, брати участь у конструктивному діалозі, бути здатною визначити своє місце у суспільних процесах. Правова освіта сьогодні є головним фактором соціалізації особистості школяра. Основою її є соціальне самовизначення учнів, засвоєння ними певних знань, вироблення у них системи відносин і способів діяльності, здатності мислити, аналізувати інформацію, використовувати знання й уміння для творчого розв'язання різних проблем.

Метою правової освіти є всебічний розвиток дитини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадянина, здатного до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі її інтелектуального, творчого, культурного потенціалу. Предмети «Практичне право», «Основи правознавства» у школі покликані ознайомити учнів з основами теорії держави і права та сформуванню уявлення про державно-правові реалії України; поглибити знання про виникнення, історичні типи та форми держави, про історію розвитку української державності; сформуванню навички діяти згідно з нормами права у конкретних життєвих ситуаціях; виховувати впевненість у необхідності дотримання законів, непримиренність до протиправної поведінки; виробити імунітет до негативних впливів соціального середовища; формувати вміння аналізувати суспільно-політичні полії. користуватися правовими актами, літературою з питань права тощо.

Важливим етапом розвитку правосвідомості є навчання у ВНЗ. Створення умов для формування правової культури особистості у ВНЗ потребує органічного поєднання в процесі правової освіти студентів та здобуття ними усвідомленого правового досвіду життя, формування на цих засадах усталених ціннісних орієнтацій та світогляду.

Наступне завдання — це діагностика реального стану правової культури студентів. Задля цього необхідно визначити критерії оцінки та створити спеціальні методичні засоби (надійні, прості та зручні у використанні) діагностики правової культури особистості, фіксації їх проявів на рівні свідомості, поведінки й діяльності.

Вирішуючи ці питання, слід прийняти до уваги, що сучасні дослідження в галузі психології девіантної поведінки неповнолітніх, соціологічні дослідження свідчать про те, що переважна кількість тяжких правопорушень здійснюється особами, які у дитинстві, у шкільні роки характеризувалися як «важковиховувані», або «педагогічно занедбані діти». Проте ці якості, як доводять вчені, не є наслідками або природженими. Вони є результатом недбайливого, занадто вимогливого та жорстокого ставлення до дитини з боку дорослих, що її оточують.

Подальший крок пов'язаний із визначенням змісту і стандартів правової культури особистості загалом і для відповідних рівнів освіти зокрема. У свою чергу, це вимагає розробки відповідно цього змісту особистісно-орієнтованих технологій навчання та виховання студентів, навчально-методичного забезпечення навчальних курсів, факультативів, гуртків, організації дозвілля тощо.

Найбільш поширеними формами у роботі з правового всеобучу є бесіди, колективні творчі справи, сюжетно-рольові ігри, диспути, «круглі столи», тренінги, анкетування, які сприяють формуванню навичок правової поведінки.

Наприклад, в Одеському державному університеті внутрішніх справ на практичному занятті в рамках курсу «Юридична психологія» нами були запропоновані Дилеми Л. Колберга, в яких стикаються норми права і моралі. Л. Колберг виділив три основні рівня розвитку моральних суджень: пре-конвенціональний (егоцентризм моральних суджень), конвенціональний (некритичне засвоєння моральних норм) і пост-конвенціональний (рівень розвитку особистих моральних принципів, які можуть відрізнятися від референтної групи, але при цьому мають загальнолюдську широту і універсальність). Вважається, що чим вище стадія розвитку, тим більше узгодженої стає моральна система особистості, тобто дескриптивні і зобов'язуючі особливості суджень зростають. Це означає, що в міру розвитку рівня моральних суджень збільшується і відповідність моральних оцінок людини його поведінки.

Студентам була запропонована дилема, для вирішення якої необхідно було прийняти рішення про можливість порушення закону (крадіжка ліків) для порятунку життя людини. Аналізуючи відповіді студентів, можна відзначити, що вибираючи між законом і етичними спонуканнями, студенти частіше робили вибір на користь людського, етичного спонукання. Більшість студентів поставили такі етичні категорії, як совість, мораль, душевні каяття вище суворості закону. Оцінюючи сумніви поліцейського, який став свідком даного вчинку, більшість студентів також відповіла, що поліцейський повинен приховати цей факт. Частина студентів дали відповідь, що поліцейський зобов'язаний повідомити про крадіжку, але якщо вони були на його місці, то вони б не повідомили про цій випадок в поліцію.

На засіданнях гуртка кафедри юридичної психології та педагогіки проводяться Круглі столи з темами «Протидія насильству в сім'ї», «Агресія та альтруїзм», «Образи і прощення», де студенти можуть обговорити заявлені проблеми, обмінятися думками, навчитися розглядати проблему з різних сторін, вчитися з повагою ставитися до точки зору інших, критично мислити, а також зайнятися науковою роботою по темах, які їх цікавлять.

Практика свідчить, що у вирішенні проблеми правового виховання молоді залишається ще багато питань, які потребують не тільки свого подальшого усвідомлення та розв'язання, але й пошуку нових підходів та засобів рішення. На нашу думку, це: розвиток цінностей особистості, юридична грамотність, виховання правової культури, розвиток навичок правомірної поведінки, а також саморозвиток студентів. Крім того, необхідне посилення практичної спрямованості навчальних правових дисциплін, їх орієнтованості на соціалізацію та адаптацію молоді до нових умов життя у суспільстві та правових відносин, що їх відтворюють. Дуже важливим є використання у практиці викладання правових дисциплін особистісно-орієнтованих технологій та методик.

Висновки. Правове виховання молоді може здійснюватися різними шляхами та різними засобами. Однак найбільш спрямований шлях полягає у розробці спеціальної соціально-педагогічної системи і відтворюючої її програми правової освіти і виховання студентів. Розробка та впровадження такої програми може бути реалізоване на різних рівнях: державному, навчального закладу, особистісному. Метою цієї програми повинне стати створення єдиної системи педагогічного забезпечення формування правосвідомості особистості, що відповідає вимогам розвитку і функціонування демократичної, правової держави та громадянського суспільства. При цьому під правосвідомістю особистості треба розуміти наявність у неї різнобічних та глибоких правових знань, усталених навичок правової, толерантної поведінки у повсякденному житті та діяльності, поваги до закону і прав інших людей.

Список використаних джерел

1. Асауляк А.О. Проблеми формування правосвідомості у підлітковому віці [Текст] / А.О. Асауляк // Анормальна поведінка: актуальні проблеми психокорекції та профілактики: Збірник наукових праць. Матеріали Першої Міжнародної науково-практичної конференції (23 березня 2012 року). — Горлівка, 2012. — С. 37-42.
2. Виноградова Т.В. Співпраця сім'ї та школи на сучасному етапі [Текст] / Т.В. Виноградова // Виховна робота в школі. — 2006. — Вип. 2. — С. 1-4.
3. Машкович К.В. Правосознание и нравственность в психологической теории права Л.И. Петражицкого [Текст] / К.В. Машкович // История государства и права. — 2007. — Вип. 12. — С. 36-38.
4. Опольська Н.М. Правова соціалізація дитини як складова процесу розвитку правової свідомості [Текст] / Н.М. Опольська // Держава і право. — 2009. — Вип. 45. — С. 95-98.

Abstract. *The urgency of addressing the formation of justice and socio-legal activities of young people due to the contradiction between the need for the formation of the active position of youth in the socio-political and economic processes in society and their lack of legal preparedness, lack of development of legal consciousness. Therefore, to the fore the problem of finding resources forms and methods of educational work on the formation of justice, raising the legal culture of young men.*

We believe that education in educational institutions (schools and universities) should not be limited solely to the transfer of knowledge and should serve as a form of personal qualities of students, including - legal awareness and legal activity.

Nurturing human sense of justice is necessary at all stages of human development. Traditionally, the main institute of education is the family, where the primary, including legal socialization of children.

The next important institution in the formation of human justice is the school. Its main task is a help in the development of personality, which able to realize the processes of life creation, ready to actively participate in them.

An important step in the development of a sense of justice is the studying at the university. The main objectives of this stage - is the creation of

conditions for the formation of the legal culture of the individual and diagnosis of the real state of the legal culture of the students.

The most directional path is the development of a special social and educational systems and programs of legal education and training of students. The purpose of this program should be the creation of a single system of formation of justice pedagogically person meeting the requirements of the development and functioning of a democratic, legal state and civil society.

**КОРЕЛЯТИВИ ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИХ
ВЛАСТИВОСТЕЙ ТА СТРАТЕГІЙ «ПРИХИЛЬНОСТІ» УЧАСНИКІВ
ПРОГРАМ З ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ
У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВНЗ**

УДК: 159.9.075 + 316.624 + 373.1 + 378

Синіцька Т. В.

У статті досліджуються психологічні особливості ефективної взаємодії у програмі первинної профілактики адиктивної поведінки студентів університету. У статті досліджені наркотизм, кореляції комплаєнсу та індивідуально-типологічних особливостей студентської популяції.

Ключові слова: адиктивна поведінка, первинна профілактика, комплаєнс.

В статье исследуются психологические особенности эффективного взаимодействия в программе первичной профилактики аддиктивного поведения студентов университета. Исследованы проявления наркотизма, корреляции комплаенса и индивидуальнo-типологических особенностей студенческой популяции.

Ключевые слова: аддиктивное поведение, первичная профилактика, комплаєнс.

**CORRELATES OF INDIVIDUALLY-TYPOLOGY PROPERTIES AND
FAVOR'S STRATEGIES OF PARTICIPANT'S PROGRAMS FROM THE
PREVENTION OF ADDICTIVE BEHAVIOR IN THE EDUCATIONAL
PROCESS OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT**

Synitska T. V.

In the article the psychological features of effective co-operation are investigated in the program of primary prophylaxis of addictive behavior of students of university. In the articles investigational of drug abuse, correlations of compliance and individually-typology features of student population.

Keywords: addictive behavior, primary psychological prevention, compliance.

Актуальність дослідження. Студентська молодь, яка має певну схильність до адиктивних реалізацій, характеризується невтішними показниками наркотизму: рівень ризикованого вживання тютюну — понад 60%, алкоголю —